

Oponentský posudek diplomové práce

Jméno studenta: Bc. Kryštof Jonáš

Název práce: *Nihilismus v Nietzscheho dílech*

Jméno vedoucího práce: Mgr. Ondřej Sikora, Ph.D.

Jméno oponenta: doc. PhDr. Aleš Prázný, Ph.D.

I. Formální kritéria

	ano	zčásti	ne
1. Naplnění celkového záměru: - práce odpovídá svému zadání a obsahu - vymezení tématu je přiměřené a není příliš široké		x	
2. Metodické a systematické zvládnutí práce - text je strukturně a logicky uspořádán - práce je adekvátně zpracována		x	
3. Úvod a závěr - úvod řádně seznamuje s cílem a postupem práce, s dosavadním bádáním na dané téma a stěžejní literaturou - závěr náležitě shrnuje a hodnotí celou problematiku, formuluje přínos k řešení problému a vlastní stanoviska	x		
4. Autor náležitě vypracoval všechny formální požadavky kladené na bakalářskou práci - zadání, prohlášení, obsah, úvod, pojednání, závěr, resumé v češtině a cizím jazyce - odpovídající počet stran	x		

II. Obsahová kritéria

	ano	zčásti	ne
1. Práce prokazuje porozumění autora v dané problematice.		x	
2. Myšlenková soudržnost a souvislost textu: - je vyhovující - srozumitelnost argumentace a podloženost argumentů či myšlenek je adekvátní		x	
3. Práce se opírá o relevantní prameny a literaturu.	x		
4. Práce s literaturou: - v práci je zřetelně předvedeno, že student pracoval s odbornou literaturou a s myšlenkami jednotlivých autorů - autory uváděl (nejen odkazem na poznámku), srovnával, parafrázoval a citoval	x		

- zřetelně rozlišoval své myšlenky od myšlenek jednotlivých autorů			
5. Bakalářská práce je filosofickým textem : - autor prokázal fundovanou a analytickou práci s pojmy a myšlenkami - autorova práce nespočívala jen v převyprávění daného téma nebo pouhém poskládání hesel, parafrází či myšlenek - práce nebyla zatížena <i>nepřiměřenou</i> mírou historických, životopisných nebo jiných údajů	x		
6. Práce vykazuje prvky vlastního přínosu nebo jedinečnosti zpracování			x

III. Jazyková a grafická kritéria

ano zčásti ne

	ano	zčásti	ne
1. Práce je bez gramatických a stylistických chyb nebo jiných nedostatků (překlepy, nedokončené věty atd.)			x
2. Práce je psána kultivovaným a odborným jazykem		x	
3. Terminologické zpracování textu - fundované porozumění terminologie v oboru a daném tématu - vhodné používání terminologie a vysvětlování pojmů	x		
4. Odkazy, citace a poznámkový aparát - vyhovující práce s odkazy - dodržení a jednotnost citačních norem - náležitý poznámkový aparát	x		
5. Citování - míra citování je vyvážená - vhodná volba a výstižnost citací		x	
6. Grafická kritéria - grafická úprava (písmo, obsah, názvy kapitol, odstavce, řádkování atd.) je vyhovující	x		

IV. Použitá literatura

ano zčásti ne

	ano	zčásti	ne
1. kritický a vhodný výběr prvotní literatury a pramenů	x		
2. kritický a vhodný výběr druhotné literatury	x		
3. práce s cizojazyčnou literaturou		x	

Jonášova práce si klade za cíl vysvětlit Nietzscheho pojetí nihilismu. Práce chce prozkoumat zejména sám pojem nihilismu, avšak nikoli jeho vliv na společnost (jak sám uvádí) či s ohledem na dějiny idejí (jak neuvádí). Zde je třeba připomenout, že N. své úvahy rozvíjel v silném kontaktu se společností, jejíž byl kritikem. Proto hned v úvodu vyvstává otázka, nakolik lze pochopit problém nihilismu bez jeho interakce se společností. Současně si je autor vědom, že i s časovým odstupem, který uplynul od doby Nietzscheho, je pro naši dobu pojem nihilismus příznačný a dodává tím práci jistou aktuální naléhavost. Jonáš v úvodu představuje svou práci jako „genealogii pojmu“, či s ohledem na jeho situovanost v N. dílech bychom ji mohli nazvat anatomii Nietzscheho díla se zvláštním zřetelem na nihilismus.

Na počátku práce autor ukazuje původ pojmu nihilismu, jeho pravděpodobný vznik v ruské literatuře a posléze jeho filosofické využití v interakci německých filosofů (Fichte, Jacobi). Výstižně ukazuje, že pojem se stal módním, aktivisticko-politickým, a v důsledku toho inflačním pojmem v celé Evropě. Později autor připomíná jeho latinský původ (*nihil*) a význam, který se vztahuje k metafyzické instanci, a teprve v důsledku toho k náboženské oblasti – tento odkaz vhodně doplňuje citát z *Radostné vědy* o smrti Boha (s. 12).

Jonáš sleduje význam nihilismu v souvislosti s Nietzscheho prosazováním hodnoty života, která má nahradit tradiční morálku a abstraktní svět idejí. Autor sice na počátku práce zdůraznil, že nechce věnovat pozornost vlivu nihilismu na společnost, přesto se však tomuto zcela neubrání. Na s. 13 poukazuje na to, že nihilismus je u N. identifikován jako „nejzávažnější problém modernity“ a jako „nevyhnutelná podmínka západního světa“. Nejde však jen o „padlou idealitu“ samu, jak Jonáš uvádí, ale o předpoklady rozvoje moderní společnosti vůbec, o její doslova programový boj s katolickým křesťanstvím (přínejmenším od doby Francouzské revoluce), který byl zejména v Německu tehdejší doby znám jako Kulturkampf, případně jako protiřímský afekt vůbec. Nietzsche, jenž sám byl na jedné straně konzervativně zaměřen a Francouzskou revoluci považoval za úpadek všeho, co bylo v Evropě velké, se sám filosoficky angažoval v kritice metafyzického základu tradičního řádu společnosti, kterou vybavil zdobným básnickým jazykem. Označovat Nietzscheho slovem „gigant filosofie“ (s. 14) je příznačné, nicméně vhodnější by snad bylo zmínění Voegelinovy kritiky Nietzscheho jako jednoho z moderních gnostiků, kteří se pokoušejí vymanit svět z metafyzické odkázanosti. Nihilismus je u N. spjat s nadčlověkem, kterého razil už Goethe a mnozí další; Bůh je zde vrácen do lidské duše, a tak je umožněna jeho existence v sekularistickém věku. S touto koncepcí se i Nietzsche stává pro modernitu neodolatelným pokušením: metafyzická pravda neexistuje a není tedy ani nutná pro život, naopak N. zdůrazňuje lež a iluzi.

Autor poukazuje na to, že N. se rozhodl vypořádat s morálním výkladem světa. Zde by bylo dobré ukázat, v čem onen morální výklad světa v době N. spočíval a jakou roli v tom hrál Kant a jeho všeobecný vliv na tehdejší společnost. Newtonova fyzika, která uhranula Kanta, nakonec fascinovala i Nietzscheho – jistý fyzikalismus proniká až do N. pojetí duše (viz s. 16).

V kapitole o křesťanství Jonáš ukazuje toto náboženství jako předpoklad nihilismu – otázkou zde však je, proč Nietzsche zcela vypouští úvahy o subjektivismu a jeho nihilistickým potenciálu. Pozoruhodné také u N. je fakt, že nediferencuje mezi katolicismem a protestantismem. Nemá smysl pro nuance či jsou pro něj bezvýznamné? Zde se mi zdá, že by se mělo více brát v zřetel Nietzscheho protestantské zázemí, v němž se zformoval a proti němuž se logicky následně vymezoval především. S ohledem na akcentovanou subjektivitu se zdá, že má protestantismus k nihilismu blíže než katolicismus – zde však zřejmě Nietzsche mlčí, ač by byla tato diference velmi směřodatná pro zhodnocení následného nihilismu. Resp. je možné mluvit o nihilismu katolickém a protestantském? A pokud ano, jak by se od sebe odlišovaly? Tyto otázky zřejmě N. neklade. V jednotlivých kapitolách se pojem a problém nihilismu objevuje v různé intenzitě. Např. během výkladu askeze autor ukazuje, že „askenze je pro nihilismus jedno z klíčových témat“ (s. 21), protože je možná katalyzátorem touhy po nicotě. Vzhledem k tomu, že askenze je cvičení v odříkání, nachází své užitečné uplatnění v různých kontextech života. Souvisí se schopností sebeomezení jako práce na sobě samém, řekl by Hegel, případně může být prací jako sebezapřením a odložením spotřeby, jak by dodal např. Weber. Nietzscheho propojení mezi askézí a nihilismem se tak nezdá být tolik přesvědčivé, aby bylo průkazné. Naopak bychom dnes mohli tvrdit, že bujará opojenost, nezřízenost, je projevem nihilismu přínejmenším právě tak, jako askenze. To, že cesta askenze nemusí „být lemována nouzí“ prokázal už Max Weber ve své práci *Protestantská etika a duch kapitalismu*. Nietzscheho zapojení tradičních křesťansko-filosofických pojmů do intencí nihilismu působí proto např. právě v této souvislosti příliš účelově. Nietzsche byl nepochybně příliš rozčilen svou epochou a stržen či nakažen „morální povinností“ doby zařadit se mezi giganty či lépe titány moderny, kteří chtějí poskytnout svým myšlením satisfakci dějinám evropského člověka.

Spjatost asketické morálky s křesťanstvím u Nietzscheho působí jako výraz doby než jako charakteristika křesťanství samého. Zdá se, že se v tom ozývá protestantský důraz na strohou

racionální poslušnost emancipací izolovaného subjektu než na radostnou kontemplaci evangelia uvnitř smyslově atakujícího stvoření. Toto své zakletí v duchu protestantismu zřejmě Nietzsche navzdory své genialitě nikdy nenahlédl, jeho pohled je příliš psychologický. Aktuální se zdá být autorovo tvrzení o fanatické víře, která vyvstává z nihilistického obratu od Boha k víře, že „vše je nepravdivé“ (s. 32).

Nietzsche vítal nihilismus jako čas a příležitost pro neomezenou tvořivost a svobodu člověka. Paradoxně jako by tu Nietzsche dokresloval kulisy Francouzské revoluce. Zdokonalení nemá být podepřeno vertikálou, ale horizontálou, v níž je třeba se soustředit na sebe (s. 34) Člověk je navracen do říše zvířat, ztrácí ono výsadní postavení ve stvoření jako most mezi zvířetem a Bohem. Má se obejít bez „extrémních dogmat“, je odolnější vůči většímu neštěstí v chaotickém světě. Teprve nadcházející století však Nietzsche charakterizoval jako dobu katastrof. Nám dnes může být po temném 20. století jasné, že nihilismem vykrmený člověk je psychicky labilní a dezorientovaný jako snad nikdy v dějinách. Tento člověk, viděl Nietzsche, se stal pravým měřítkem hodnot – nihilistických hodnot.

Jonášova práce je poměrně pečlivým zmapováním problému nihilismu v Nietzscheho tvorbě – jak ve spisech jím vydaných, tak i v pozůstalosti. Je však otázkou, jestli si dnes lze ještě Nietzscheho nerušeně idealizovat výkladem z jeho vlastního díla bez přihlídnutí k dějinně-ideovým a společenským proměnám. Avšak vždy s vědomím, že moderní důraz na historii, který autor oslavně popisuje na s. 38, může být naopak viděn jako projev nihilistické relativizace – jak o tom píše Leo Strauss v *Přirozeném právu a dějinách*, a tudíž jako pokračující boj nejen proti metafyzice, ale v důsledku i proti politické filosofii jako hledání měřítka spravedlivé obce. Není tedy divu, že Nietzsche se svým pojetím nihilismu ústí do existencialismu (Heidegger, Jaspers), než do politické filosofie (ostatně právě Jaspers i Heidegger navzdory některým svým proklamacím postrádají smysl pro politickou filosofii vůbec), a činí tak filosofii samu spíše slabší než silnější, jak je to patrné u mnoha Nietzscheho dobových soupeřů.

Během práce s pozdní pozůstalostí (s. 31 až 39) si Jonáš dobře uvědomuje problematičnost těchto textů a používá je indikativně pro objasnění některých Nietzscheho pozic. Jak sám autor uvádí, je to pokus „nahlédnout za oponu“. Autor zde poukazuje na spjatost nihilismu s tematikou znehodnocení, přehodnocení a tedy hodnot samých. Tento aspekt práce by stál za další promyšlení. Nakolik nihilismus ustavuje „náboženství hodnot?“

Poslední kapitola práce, která se věnuje nihilismu ve vztahu k vybraným myslitelům, je sice zajímavým náběhem, ale jednotliví autoři jsou zde probráni velmi stručně; kapitola by mohla být spíše tématem pro novou práci.

Práce předkládá řadu Nietzscheho myšlenek, místy působí snad příliš fragmentárně a její slabostí je myšlenková linie, která se často ztrácí. To činí práci obtížně čitelnou. Po formální stránce je v ní množství gramatických chyb, nesjednocené psaní filosofie/filozofie, záměna zájmena „sám“ za přídavné jméno „samotný“, chyby v interpunkci aj.

Otázky k obhajobě: Jaký byl vztah Nietzscheho ke Kantovi a proč se domníváte, že Nietzsche tolik tematizoval morálku?

Práci před obhajobou hodnotím stupněm C.

Aleš Prázný

Otázka k obhajobě:

Celkové hodnocení: Práci doporučuji k obhajobě: ano

Návrh hodnocení: **C** dle úrovně obhajoby

V Pardubicích dne 22. 1. 2024